

Πολιτιστική Κληρονομιά

Περίληψη θεματικής ενότητας:

Η Μεσόγειος Θάλασσα υπήρξε ανέκαθεν μια φυσική και οικονομική πηγή πόρων. Καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας της, έχει ασκήσει αξιοληπτει επιρροή στη δημιουργία μιας ενιαίας πολιτιστικής κληρονομιάς. Όσον αφορά μάλιστα τη βιωσιμότητα, η ταχεία και προοδευτική εξέλιξη της ανθρωπότητας, σε συνδυασμό με τις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης, έχει τροποποιήσει τους γεωγραφικούς χώρους, τους τρόπους ζωής, την οικονομία, το περιβάλλον κλπ. και έχει επηρεάσει σε ουσιαστικό βαθμό και ίσως ανεπανόρθωτα την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής της Μεσογείου.

Βασικές έννοιες:

- * Μεσογειακός Πολιτιστικός κύκλος
- * Μαζικός τουρισμός έναντι βιώσιμου τουρισμού
- * Ατμοσφαιρική Ρύπανση
- * Άνοδος της στάθμης της θάλασσας
- * Υποβάθμιση / καταστροφή πολιτιστικής κληρονομιάς
- * Απώλεια παραδοσιακών τεχνικών δεξιοτήτων που συνδέονται με την θάλασσα
- * Μεσογειακή διατροφή
- * Οικοκαλλιέργεια (Οικογεωργία)
- * Τέχνη και λογοτεχνία

Βασικές δεξιότητες:

- * Επικοινωνία προφορικά / εγγράφως σε μητρική / ξένη γλώσσα
- * Διαχείριση πληροφοριών
- * Ανάπτυξη νέων αντιλήψεων και κριτικής σκέψης
- * Ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων
- * Καλλιέργεια του σεβασμού και εφαρμογής του πλαισίου και των οδηγιών.
- * Ανάπτυξη ομαδοσυνεργατικού πνεύματος
- * Καλλιέργεια προσαρμοστικότητας στις δυσκολίες

Καθορισμός εννοιών-κλειδιών:

Μεσογειακός πολιτιστικός κύκλος: Μια Μεσογειακή πολιτιστική ταυτότητα διαμορφώθηκε εντός της γεωγραφικής περιοχής της Μεσογείου, η οποία είναι αναγνωρίσιμη τόσο λόγω του υλικού, όσο και του πνευματικού της περιεχομένου.

Μεσογειακή πολιτιστική κρίση: Αλλαγές στις αξίες, στις συμπεριφορές, καθώς και στα πρότυπα κατανάλωσης που υιοθέτησαν οι κάτοικοι της Μεσογείου: Εμπορευματοποίηση των παραδόσεων, πολιτιστικές συγκρούσεις, απώλεια παραδοσιακών τεχνολογιών-δεξιοτήτων, αλλαγές διατροφικών συνηθειών, κλπ

Υποβάθμιση / καταστροφή Πολιτιστικής Κληρονομιάς: Η αύξηση των επιπέδων ρύπανσης τα τελευταία χρόνια (λόγω της ανθρώπινης δραστηριότητας) είναι μία από τις βασικές αιτίες καταστροφής των ιστορικών μνημείων και κτιρίων σε όλο τον κόσμο.

Εισαγωγή της Θεματικής:

Το περιβάλλον της Μεσογείου, όπου ισορροπούσαν οι φυσικοί πόροι με τον ανθρώπινο παράγοντα, έχει υποστεί τα τελευταία χρόνια σημαντικές αλλαγές, οι οποίες έχουν εξελιχθεί με εξαιρετικά γρήγορο ρυθμό. Αυτό οφείλεται στην αλλαγή του τρόπου ζωής και στην ανάπτυξη της τεχνολογίας. Οι αλλαγές λαμβάνουν χώρα σε φυσικούς οικότοπους και οικοσυστήματα, αλλά επηρεάζουν και τον τρόπο ζωής των πληθυσμών, τον πολιτισμό, την οικονομία, τη διατροφή, τη γλώσσα κ.λπ.

Οι ταχείες τεχνολογικές εξελίξεις έχουν αλλάξει τις συνήθειες και τις νοοτροπίες των κοινωνιών. Μέχρι πρόσφατα, οι άνθρωποι βασίζονταν στο εαυτό τους και τους πόρους τους. Χρησιμοποιούσαν πόρους από το άμεσο περιβάλλον τους για να επιβιώσουν και να αποκτήσουν αγαθά. Το περιβάλλον προστατευόταν και συντηρούνταν με ιδιαίτερη επιμέλεια, διότι κυριαρχούσε η πεποίθηση ότι ένα διατηρημένο περιβάλλον αποτελεί προϋπόθεση για την επιβίωση του ανθρώπου.

Τα σύγχρονα τεχνικά και τεχνολογικά επιτεύγματα, όμως έχουν αυξήσει την προσβασιμότητα, με αποτέλεσμα προϊόντα που μπορεί να κατασκευάζονται στις πιο απομακρυσμένες γωνιές του πλανήτη να μπορούν να πωλούνται σε όλες τις χώρες σε προσβάσιμες τιμές. Σταδιακά, φαίνεται ότι εγκαταλείφθηκε η νοοτροπία της υποχρέωσης διαφύλαξης και διατήρησης ενός υγιούς περιβάλλοντος. Το περιβάλλον έπαψε να αποτελεί προϋπόθεση επιβίωσης για τις καταναλωτικές κοινωνίες. Οι σύγχρονες κοινωνίες βασίζονται στο μοντέλο "όλα είναι διαθέσιμα", έτσι, οι άνθρωποι χάνουν την αίσθηση της υποχρέωσης που έχουν έναντι της φύσης και του περιβάλλοντος.

Κατά την διάρκεια των ιστορικών χρόνων οι πρόγονοί μας αναγκάστηκαν να διατηρήσουν και να εκμεταλλευτούν τα οικοσυστήματα με ήπια τεχνικά μέσα. Παρήγαγαν προϊόντα και ανέπτυξαν ειδικές δεξιότητες, διαμορφώνοντας την παράδοση, μέσω της οποίας απέκτησαν ταυτότητα και αναγνώριση.

Θέματα αειφόρου ανάπτυξης που προσδιορίζονται στην παρούσα θεματική:

Η πολιτιστική κληρονομιά της Μεσογείου αποτελεί ταυτόχρονα υλική και άυλη αντανάκλαση των πολιτισμών που αναπτύχθηκαν εντός αυτής, ως αποτέλεσμα της συνεχούς ροής οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών σχέσεων και αλληλεπιδράσεων.

Οι τεχνολογικές εξελίξεις, η ταχεία αύξηση του πληθυσμού, η παγκοσμιοποίηση και γενικά, η ταχεία και προοδευτική μεταμόρφωση του κόσμου έχουν τροποποιήσει τα σύνορα, τον τρόπο ζωής, την οικονομία, το φυσικό περιβάλλον, τη γλώσσα, τη διατροφή και τον πολιτισμό, επηρεάζοντας άμεσα τη βιωσιμότητα και κατ'επέκταση, την πολιτιστική κληρονομιά της Μεσογείου.

1. Μαζικός τουρισμός έναντι βιώσιμου τουρισμού

Τα τελευταία 50 χρόνια είδαμε πως ο τουρισμός έχει αυξηθεί παγκοσμίως και η Μεσόγειος είναι μια από τις περιοχές που υφίστανται τον λεγόμενο μαζικό τουρισμό. Ο μαζικός τουρισμός αποτελεί ένα φαινόμενο τόσο μεγάλης κλίμακας και με τέτοια ταχεία επέκταση, που δεν θα μπορούσε παρά να επιφέρει συνέπειες, με αντίκτυπο τόσο σε οικονομικό, περιβαλλοντικό, όσο και κοινωνικό-πολιτιστικό επίπεδο.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά το κοινωνικό-πολιτιστικό επίπεδο αξίζει να τονιστούν τα εξής: υποβάθμιση ιστορικών χώρων και αρχαιολογικών μνημείων, απώλεια της πολιτιστικής ταυτότητας, αλλαγές στις αξίες, στις συμπεριφορές, στα πρότυπα κατανάλωσης που υιοθετούν οι ντόπιοι κάτοικοι, εμπορευματοποίηση των παραδόσεων και πολιτισμικό σοκ.

2. Ατμοσφαιρική Ρύπανση

Υψηλά επίπεδα ρύπανσης, όξινη βροχή, σε συνδυασμό με άλλους ρύπους (ρύποι λόγω κυκλοφοριακού προβλήματος στα αστικά κέντρα), υποβαθμίζουν τις προσόψεις των πέτρινων και μαρμάρινων κτιρίων, γλυπτών κ.λπ.

Η αύξηση των επιπέδων ρύπανσης, τα τελευταία χρόνια, είναι μία από τις κύριες αιτίες που πλήττουν ιστορικά μνημεία και κτίρια σε όλο τον κόσμο. Το κόστος εξυγίανσης από αυτήν τη ρύπανση που θέτει σε κίνδυνο την πολιτιστική κληρονομιά είναι πολύ υψηλό. Οι ατμοσφαιρικοί ρύποι που εκπέμπονται, κυρίως από τη βιομηχανία και τις μεταφορές, έχουν μεγάλη επίπτωση στην καταστροφή πολλών υλικών που συναντώνται στα πολιτιστικά μνημεία. Ο ρυπασμένος αέρας στις πόλεις που είναι γεμάτος σωματίδια και αέρια, η όξινη βροχή και η αιθάλη, είναι οι κύριοι καταστροφικοί παράγοντες που συντελούν στη σταδιακή καταστροφή των υλικών από τα οποία

είναι κατασκευασμένα τα ιστορικά μνημεία. Η εν λόγω ζημιά δεν επηρεάζει μόνο την εμφάνισή τους, αλλά και τη δομή τους, προκαλώντας αλλοιώσεις και φθορές στην πέτρα (για παράδειγμα το μνημείο της Ακρόπολης στην Αθήνα, είναι κατασκευασμένο από μάρμαρο, που είναι πολύ ευαίσθητο υλικό, ακόμη και σε πολύ χαμηλά επίπεδα όξινης βροχής, όπως επίσης οι πλάκες από μάρμαρο του Παρθενώνα έχουν αλλοιωθεί από τη χημική ρύπανση με αποτέλεσμα πολλά κομμάτια έχουν αρχίσει να σπάζουν και να πέφτουν).

3. Άνοδος της στάθμης της θάλασσας

Δεκάδες Μεσογειακές παράκτιες πόλεις που ορίζονται ως παγκόσμια μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς βρίσκονται σε κίνδυνο. Μια μελέτη στο *Nature Communications*¹ δείχνει ότι οι περιοχές αυτές, ως επί το πλείστον, απειλούνται από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας, μία από τις συνέπειες της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Η έρευνα αξιολογεί τον τρόπο με τον οποίο ο παράγοντας αυτός, σε συνδυασμό με τα ακραία καιρικά φαινόμενα, μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένη διάβρωση και πλημμύρες κατά μήκος των ακτών. Σύμφωνα με τη μελέτη, οι χώρες με τον μεγαλύτερο αριθμό παγκόσμιων πολιτιστικών μνημείων που απειλούνται από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας είναι η Ιταλία, η Κροατία, η Ελλάδα και η Τυνησία. Επιπλέον, στην Ισπανία, εξέτασαν στην περιοχή της Μαγιόρκας την Ταρραγόνα και την οροσειρά Tramuntana. Στην περίπτωση της Tramuntana, η έρευνα δείχνει ένα ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό έκθεσης στη διάβρωση.

4. Υποβάθμιση/Καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς

Η ταχεία και προοδευτική μετατροπή των αγροτικών, πολιτιστικών και αστικών τοπίων, του τρόπου ζωής, των οικονομικών παραγόντων και του φυσικού περιβάλλοντος μπορεί να επηρεάσει ουσιαστικά και αμετάκλητα την πολιτιστική κληρονομιά ή μια περιοχή πολιτιστικής αξίας (π.χ. κατασκευαστικές εργασίες ή αυτοκινητόδρομοι κοντά σε χώρους, μνημεία και περιοχές πολιτιστικής κληρονομιάς).

Η απόπειρα αντιμετώπισης και διαχείρισης της αναπόφευκτης αλλαγής στις περιοχές πολιτιστικής αξίας, δεν μπορεί να καταλήγει στην άρνηση και αποτροπή κάθε αλλαγής. Η διαχείριση αυτή πρέπει να καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να εφαρμόζονται οι εν λόγω αλλαγές και να καθορίζει

¹ Lena Reimann, *Nature Communications* volume 9, Article number: 4161 (2018). Department of Geography, KielUniversity, Kiel, Germany.

τις απαραίτητες ενέργειες για την αξιολόγηση, την εκτίμηση, την αποφυγή ή την αποκατάσταση της υποβάθμισης και να προτείνει βελτιώσεις σχετικά με τους πόρους διατήρησης και διαχείρισης.

5. Απώλεια των παραδοσιακών δεξιοτήτων-τεχνικών που σχετίζονται με τη θάλασσα

Πολλές από τις παραδοσιακές δεξιότητες και τεχνικές των προηγούμενων γενεών που σχετίζονται άμεσα με τη θάλασσα ή το θαλάσσιο περιβάλλον υποχωρούν και τείνουν να χαθούν και να λησμονηθούν. Ορισμένες, εξαιτίας της τεχνολογικής προόδου, κάποιες, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης κι άλλες λόγω της αλλαγής στα μη βιώσιμα οικονομικά μοντέλα που στοχεύουν όλο και περισσότερο στον τριτογενή τομέα. Αυτό, αναμφισβήτητα, παίζει έναν θεμελιώδη ρόλο στη ρύπανση των θαλασσών (που προκαλείται κυρίως από τα πλαστικά και τα απόβλητα όπως επίσης και με τον τρόπο με τον οποίο τα παραπάνω επηρεάζουν τα θαλάσσια είδη).

Μεταξύ αυτών ξεχωρίζουν ορισμένοι τομείς, όπως η παραδοσιακή αλιεία, η παραδοσιακή ύφανση, οι εμπορικές δραστηριότητες που σχετίζονται με τη βιομηχανία μεταποίησης ιχθύων (παστά ψάρια, ψάρια τουρσί) και οι δραστηριότητες που σχετίζονται με την κατασκευή πλοίων (π.χ. οι παραδοσιακοί ναυπηγοί) και με εργασίες επισκευής πλοίων.

6. Τροφή:

Η υπερεκμετάλλευση των αλιευτικών πόρων, τα απορρίμματα των τροφίμων (απορρίψεις ψαριών και ποσοτώσεις που επιβάλλονται από την ΕΕ), όπως και η αλλαγή του κλίματος, επηρεάζουν τις παραδοσιακές Μεσογειακές καλλιέργειες. Επιπλέον φαινόμενα όπως η ξηρασία, η προοδευτική ερημοποίηση, η φθορά του εδάφους κ. ά. συμμετέχουν και αυτά στον επηρεασμό της απόδοσης των καλλιεργειών.

7. Τέχνη και Λογοτεχνία

Είναι προφανές ότι η Μεσόγειος έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές καθ' όλη την ιστορία της. Παραδείγματα αυτών των αλλαγών συναντάμε σε διάφορα λογοτεχνικά έργα εμπνευσμένα από τη Μεσόγειο.

Διανοούμενοι, οι οποίοι είτε κατάγονταν από τη Μεσόγειο, είτε εγκαταστάθηκαν στην περιοχή, μας εφοδίασαν με σημαντικές πληροφορίες με τη μορφή ταξιδιωτικών οδηγιών και οδηγιών φύσης, μυθιστορημάτων, ποιημάτων, έργων ζωγραφικής, χαρακτηριστικής κ.λπ. Χάρη σε αυτές τις πληροφορίες μπορούμε να δούμε πως μετασχηματίστηκε η Μεσόγειος Θάλασσα: δημογραφική πίεση,

υποβάθμιση των τοπίων (δόμηση κατά μήκος των παράκτιων περιοχών, πολεοδομικές παραβάσεις), ρύπανση της θάλασσας, υπερεκμετάλλευση των θαλάσσιων πόρων, απώλεια παραδοσιακής χειροτεχνίας και βιοτεχνίας.

Θέση της Θεματικής στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα:

	11	12	13	14	15	16	17
Μητρική/Ξένη Γλώσσα/Λογοτεχνία	X	X	X	X	X	X	X
Ιστορία	X	X	X	X	X	X	X
Γεωγραφία	X	X	X	X	X	X	X
Μαθηματικά							
Βιολογία / Γεωλογία	X	X	X	X	X	X	
Φυσική/ Χημεία							
Κοινωνικές Επιστήμες / Οικονομικά/Δίκαιο							
Τέχνη/Μουσική	X	X	X	X	X	X	X
Τεχνολογία/ Πληροφορική							

Βιβλιογραφικές Πηγές:

- Reimann, L., Vafeidis, A.T., Brown, S. et al. Mediterranean UNESCO World Heritage at risk from coastal flooding and erosion due to sea-level rise. Nat Commun 9, 4161 (2018).

<https://doi.org/10.1038/s41467-018-06645-9>

<https://www.nature.com/articles/s41467-018-06645-9>